

Truende adfærd

Denne artikel tematiserer kvindelig maskulinitet og de kulturelle straffeforanstaltninger, der følger i kølvandet på kvinder, der gør maskulinitet. Jeg vil give nogle konkrete eksempler på, hvordan kvindelig maskulinitet er blevet genkendt, men også forsøgt elimineret hos den danske håndboldlegende Anja Andersen i mediernes fremstillinger af hende.

Workshop-oplæg af Anja Majbritt Jensen

Den amerikanske litteraturprofessor Judith Halberstams bog *Female Masculinity* handler i grove træk om kvinder, der føler sig mere maskuline end feminine (Halberstam, 1998: xi), og som oftest har en maskulint konnoteret fremtoning. Halberstam definerer ikke sit maskulinitets-begreb yderligere, men understreger, at kvindelig maskulinitet uden videre genkendes som maskulinitet.

Bogen er en slags kulturhistorie over maskuline kvinders bidrag til at forme den moderne maskulinitet, og samtidig er det også et forsøg på at opliste forskellige typer af kvindelig maskulinitet via nye taksonomier i stedet for som hidtil at rubricere alle maskuline kvinder under samlebetegnelsen "Lesbisk" (Halberstam, 1998: 110). Lige såvel som maskulinitetsforskningen anerkender forskellige typer maskulinitet hos mænd, bør disse også anerkendes hos kvinder.

Tomboyen er en type kvindelig maskulinitet, som Halberstam fremhæver som en allerede eksisterende kategori inden for klassificeringen af kvindelig maskulinitet. Tomboyen betegner en maskulinitet, der gøres af en pige i en præpubertær alder, og derfor er det en maskulinitet, som er henvist til barndommen. Tomboyisme associerer ofte til en "naturlig" trang hos en pige til at nyde den større frihed og mobilitet, som forbindes med drenge. Men hvis tomboyen forsøger at strække denne frihed ud over barndommen eller viser tegn på ekstrem mandlig identifikation ved at tage et drengenavn eller afvise enhver form for pigetøj, så kommer straffeforanstaltningerne ind i billedet (Halberstam, 1998: 6). Dette vil jeg give nogle eksempler på i forhold til italesættelsen af Anja Andersen i de danske medier.

Anja Andersen – en tomboy

Da jeg begyndte at skrive mit speciale om mediernes repræsentationer af Anja Andersen med fokus på hendes køn, seksualitet og maskulinitet, så havde jeg forestillet mig, at jeg ville få et indblik i, hvordan Anja Andersen udvider og omformer maskulinitetsbegrebet, men jeg blev slemt skuffet.

Det gælder for de 39 avisartikler og de to biografier om Anja Andersen, som jeg har undersøgt, at Anja Andersen italesættes som et barn, og derfor har jeg læst hendes maskulinitet ind under tomboykategorien. Men som Halberstam påpeger, er tomboyen en figur, der ofte tolkes inden for en normativ ramme, hvor man så at sige bare venter på, at pigen bliver moden og voksen

og påtager sig den forventede femininitet. Tomboyen fungerer således som en restriktiv kategori, der blokerer for en anerkendelse af kvindelig maskulinitet hos et voksent menneske.

Kravet om kønnet forståelighed

Anja Andersen genkendes som maskulin af mediernes hendes aggression, individualitet, muskuløsitet og hendes formodede atypiske begærsretning bliver fremhævet. Her opstår der et sammenstød mellem Anja Andersens kropstegn, hendes sociale køn og hendes begærsretning. Dermed udøver hun brud på *den heteroseksuelle matrice* som den amerikanske filosof Judith Butler opererer med (Butler, 1990/1999: 23). Butler hævder at: "Discrete genders are part of what "humanizes" individuals within contemporary culture; indeed, we regularly punish those who fail to do their gender right." (Butler, 1990/1999: 178). Min konklusion på specialet blev netop, at Anja Andersen bliver udsat for en kulturel straf, fordi hun ikke *gør* sit køn utvetydigt og konventionelt.

Inden for sporten er det især vigtigt at fremhæve sin femininitet og heteroseksuelle begærsretning, fordi sport som udgangspunkt kompromitterer det kvindelige tegn på kroppen. Dette kalder den engelske idræts-sociolog Jennifer Hargreaves for *the femininity game* (Hargreaves, 1994: 171), et spil, der følger med kvinder ind i elitesporten. For at tilbagevise mistanker om maskulinitet er kvindelige atleter forpligtede på at opføre sig feminint og udstråle (hetero)seksuel tilgængelighed.

Der er forskel på, hvordan kvindelig maskulinitet tolkes inden for sporten. Det er helt i orden at være aggressiv og maskulin, når dette bliver koblet til sejr (Agergaard, 2004), f.eks. bliver Anja Andersen efter den anden Champions League sejr i træk fremstillet som en krigsherre med egne "tropper", et "mandskab" der "smadrede [...] det sejrsvante hjemmehold" (Ravn & Norde, 2005: 8). Aggressionen er her på sin plads, fordi mandfolkeindsatsen bliver knyttet til sejr. I kølvandet på dette kan den maskuline kvindelige atlet aflæses som et ideal i massemedierne (Heywood & Dworkin, 2003: 60) i takt med, at hun må spille *the femininity game* for ikke at falde i en foragtet kategori af mandhaftige ikke-kvinder.

Kompensationer – kvinden bag udtrykkene

For netop at kunne bibeholde Anja Andersen som et ideal, forsøger pressen at kompensere for hendes maskulinitet og på den måde skabe det, som kønsforskeren Dorte Marie Søndergaard kalder "passende balan-

ceringer og hensyn til kompensationer af eventuelle ikke konventionelle træk inden for det samlede [køn-nede] udtryk." (Søndergaard, 1996/2000: 418).

I Henrik Madsens biografi *Anja* fra 2004 forsvare han Anja Andersen og hendes dispositioner som spiller og træner, men strategien er ikke at plædere for Anja Andersens kvindelige maskulinitet, men snarere at opbløde billedet af hendes maskuline facon ved at fremstille hende som en kvinde, der er god ved dyr, børn og ældre: "Anja Andersen gik nu også selv ud på gangen og hilste på en masse hunde, børn og familiemedlemmer, der altid var lige i nærheden." (Madsen, 2004: 216).

Det er netop Anja Andersens kærlige forhold til dyr, der også skaber rammen om biografien, når det lyder i forordet: "Anja Andersen træder ikke på en såret hveps." (Madsen, 2004). Og i biografens afsluttende replik: "Det var altid noget, at katten havde det godt." (Madsen, 2004: 286). I Madsens biografi handler det ikke om retten til at udfolde maskulinitet, men retten til at udtrykke *følelser*, uanset om de resulterer i vrede, aggression, glæde eller frustration, men kvinden *bag* disse udbrud er rigtig god ved dyr, børn og ældre.

Anja Andersens maskulinitet fremstår i Madsens univers som noget, hun er blevet smittet med pga. hendes opvækst blandt drengene på fodboldbanen. Anja fandt faktisk på at kalde sig for John for at få lov til at spille på drengeholdet, og hun passerede fint som en tiårig dreng. Men Anja Andersens maskulinitet bliver i biografien noget, der så at sige har "smittet af" på hende, og på den måde er maskuliniteten et uskyldigt tillært udtryk.

Anja Andersen bliver genkendelig i Madsens biografi, fordi han italesætter hende inden for en ramme af essentiel kvindelig kønsidentitet.

Femininitetsdisciplinering

Der er også andre mere hårdhændede metoder i spil, når pressen vil femininitetsdisciplinere den uregerlige Anja Andersen. Et glimrende eksempel er efter fadæsen i Aalborg i marts 2006, hvor Anja Andersen under en ligakamp udvandreren med hele sit hold til omklædningsrummet, efter at hun har fået det røde kort. En samlet presse tager herefter livet af Anja Andersen på papiret:

Nedbrudt, helt nedbrudt. Amazonen og krigeren var udskiftet med et menneske, der balancerer på randen af et sammenbrud. Med hævede øjne, hvor gnisten, der så ofte har antændt bål udenfor banen, for en gangs skyld er helt slukket. Iklædt det evige træningstøj og et par flashy guldfarvede Adidas-sko, der stod i skarp kontrast til den tyngende bagage af skyld og skam, som fyldte lokalet. Og med en bleg, nærmest gusten ansigtskulør, der afslører en krop ude af balance, entrerede Anja Andersen i aftes lokalerne midt i byen [...] indtrykkene vidnede om et menneske, som havde svært ved at holde sammen på det skrøbelige sind. (Brandt, 2006: 3).

Anja Andersens status som "Amazonen og krigeren" bliver således koblet til noget umenneskeligt ved hendes person. "Amazonen" betegner en stridslysten kvinde og kan i denne sammenhæng tolkes som et eksempel på kvindelig maskulinitet, hvis aggression har negativt fortegn, mens krigeren kan tolkes som den positive aggression og maskulinitet, der virker på tværs af køn, fordi den bliver koblet til sejr. I forlængelse heraf fratager pressen Anja Andersen enhver form for maskulinitet, både den negative kvindelige maskulinitet og den positive sejrige maskulinitet, og tilbage sidder *kvinden*. Det er ikke alene Anja Andersens livsværk som håndboldtræner, der bliver dødsmerket, det er i lige så høj grad hendes sociale køn og den maskulinitet, hun fremviser.

Det er interessant, at Anja Andersen i citatet italesættes som "et menneske" i kraft af sit sammenbrud. Idet Anja Andersen eksponerer gråd, skyld, skam, og skrøbelighed i både krop og sind, bliver hun entydigt aflæst som svag og feminin.

Idet artiklerne i symbolsk forstand tager livet af den maskuline Anja Andersen, træder den skrøbelige kvinde frem, og Anja internaliserer således det "rigtige" sociale køn og får i kraft heraf status som "et menneske". Men når Anja Andersen ikke lever op til femininitetens krav, så får hun alene status som et barn.

Det evindelige barn

Anja Andersen bliver ofte omtalt som et barn, og hun sammenlignes bl.a. med den litterære figur Oskar fra Günther Grass' roman *Bliktrømmen*:

Anja Andersen opfører sig som den lille 3-årige dreng Oskar i Günther Grass' berømte roman *Bliktrømmen*. Med skinger stemme insisterer hun på, at hun ikke vil være voksen [...] Anja Andersen er ikke en lille uskyldig pige længere. Hun er 37 år og insisterer på at være træner og leder i Slagelse Dream Team. [...] Anja Andersen trækker godt nok sponsorer og hæder til klubben, men lad hende for Guds skyld vokse op og blive en rigtig kvinde. (Caruso, 2006: 14).

Hvad en rigtig kvinde er, ekspliciteres ikke, men at Anja Andersen skal blive voksen, indebærer en bestemt form for selvkontrol, der således bliver konstituerende for den "rigtige" måde at være kvinde på.

Tomboyen bliver tolereret, hvis hendes modstand går på selve det at blive voksen. Men når der står i ovenstående citat om Anja Andersen: "lad hende for Guds skyld vokse op og blive en rigtig kvinde", så er det ikke det at blive voksen, Anja Andersen åbenbart vægrer sig imod, men derimod at blive en "rigtig kvinde." Anja er jo en kvinde (kropstegn og alder taget i betragtning), men ifølge artiklen er hun ikke en *rigtig* kvinde (socialt køn taget i betragtning). Anja Andersen vil ikke underlægge sig femininiteten og påtage sig det "rigtige" køn, og derfor kan hun ikke få status som en voksen person.

Spørgsmålet bliver, om Anja Andersen i artiklernes univers overhovedet har mulighed for at blive stor og

voksen, når hendes brud på den heteroseksuelle matri-
ce vedblivende diskvalificerer hende som et voksent
individ. Mit svar må blive nej. Understregningen af
Anja Andersens barnlighed i repræsentationen af hende
ligger i forlængelse af underkendelsen af hendes voks-
ne maskulinitet. Anja Andersen bliver således den
evindelige tomboy, barnet, der er afskåret fra at blive en
"rigtig" kvinde og afskåret fra at blive en "rigtig"
mand, alligevel tolkes hendes nægtelse af femininiteten
og hendes maskulinitet som et udtryk for truende ad-
færd.

*Anja Majbritt Jensen er cand.mag. i Litteraturvidenskab og
Kønsforskning.*

Litteratur

Agergaard, S. (2004): "Dansk Kvindehåndbold i medi-
erne – fra "jernhårde ladies" til småpiger". *Dansk Soci-
ologi* 2/15: 91-106.

Brandt, F. (2006): "Undskyld, undskyld, undskyld".
B.T. 07.03.06: 3.

Butler, J. (1990/1999) *Gender Trouble - Feminism and the
Subversion of Identity*. New York and London: Routled-
ge.

Caruso, J. D. (2006): "Bliktrommen". *Berlingske Tidende*
11.03.06: 14.

Halberstam, J. (1998): *Female Masculinity*. Durham and
London: Duke University Press.

Hargreaves, J. (1994): *Sporting Females*. New York:
Routledge.

Heywood, L. & Dworkin, S. L. (2003): *Built to Win – The
Female Athlete as Cultural Icon*. Sports and Cultures Se-
ries, Volume 5. Minneapolis: University of Minnesota
Press.

Madsen, H. (2004): *Anja*. København: Politikens Forlag.

Ravn, O. & Norde, E.V. (2005): "Fantastiske Slagelse".
B.T. 21.05.05: 8.

Søndergaard, D.M. (1996/2000): *Tegnet på kroppen*. Kø-
benhavns Universitet: Museum Tusulanums Forlag.